

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף ק"נ

במשנה התבאר ששכיב מרע שחילק כל נכסיו ושייר לעצמו קרקע כל שהוא מתנתו קיימת ואפילו אם הבריאה אחר כך. ואמר רב יהודה בשם רב שמה שאמרה המשנה שאם שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת הכוונה ששייר לעצמו קרקע כדי פרנסתו. ורב ירמיה בר אבא אמר שאפילו אם שייר לעצמו מטלטלין כדי פרנסתו אם עמד אינו חוזר.

ואמר רבי זירא על דברי רב ירמיה בר אבא שדבריו מכוונים וברורים כיון שהסיבה שאם אדם שייר קרקע כדי פרנסתו אינו יכול לחזור בו היא כי אומרים שהוא סמך על כך שאם יבריא יתפרנס ממה ששייר ולכן אינו יכול לחזור בו, ואותה הסברה שייכת גם באדם ששייר מטלטלין ולא קרקע.

והקשה עליו רב יוסף שהרי במשנה שנינו שרק אם שייר קרקע כל שהיא אינו יכול לחזור בו, ומשמע דווקא קרקע ולא מטלטלין.

עוד הקשה רב יוסף על הדעות שצריך ששייר השכיב מרע קרקע כדי פרנסתו, שהרי במשנה שנינו שייר קרקע כל שהוא, ולא רק כדי פרנסתו.

ושאל אביי את רב יוסף, על קושייתו הראשונה שהקשה שבמשנה כתוב שצריך ששייר דווקא קרקע ולא מטלטלים, שהרי לא בכל מקום שהמשנה אומרת קרקע כוונתה דווקא לקרקע, וכפי ששנינו במשנה שהכותב כל נכסיו לעבדו יצא העבד בן חורין, אבל אם שייר קרקע כל שהוא שלא כתב לעבד וכגון שכתב כל נכסיו נתונים לעבד חוץ מקרקע כל שהוא, לא יצא העבד בן חורין, כי אומרים שכוונתו הייתה לעבד עצמו, שהרי עבדים הוקשו לקרקעות. ודעת ר' שמעון שלעולם העבד שרבו כתב לו נכסיו הוא בן חורין עד שיאמר האדון כל נכסיו נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מרובא שבהן שאז יתכן שכוונתו לעבד והוא לא יצא.

ואף שבמשנה נאמר שאם האדון שייר קרקע שלא כתב לעבד אין העבד בין חורין, אמר רב דימי בר יוסף בשם ר' אלעזר שעשו גם **מטלטלין** שיור לגבי עבד כי עבד אמנם הוקש לקרקעות אבל הוא גם מטלטל, ולכן אם האדון שייר אפילו מטלטלין אין העבד יוצא להיות בן חורין, כי יתכן שכוונתו הייתה לשייר את העבד עצמו.

ואמנם לגבי כתובה אמר ר' דימי ב"י בשם ר' אלעזר שלא עשו מטלטלין שיור אצל כתובה, ולכן אדם שחילק כל נכסיו לבניו ונתן לאשתו קרקע כל שהיא היא איבדה את כתובתה, כי הסכימה לחלוקה של שאר הנכסים, אבל אם שייר קרקע כל שהיא לא איבדה את כתובתה, אמנם אם לא שייר קרקע אלא מטלטלין היא כן איבדה את כתובתה כי מטלטלין אינם שיור לגבי כתובת אשה.

והשיב לו ר' יוסף שלגבי עבד באמת במשנה לא היה צריך להיות כתוב קרקע, כיון שאף שיור של מטלטלים נחשב שיור, אלא כיון שבמשנה קודם לכן הובאו דברי רבי עקיבא שאמר שקרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים ולכתוב עליהם פרוזבול ולקנות עמהם נכסים שאין להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה, לכן המשיכה המשנה ואמרה שלגבי עבד צריך ששייר קרקע, אך כוונתה הייתה גם למטלטלין.

ועל קושייתו השנייה של רב יוסף שהקשה על הדעות שכדי שהשכ"מ לא יוכל לחזור בו ממתנתו צריך שהשכיב מרע ישייר לעצמו כדי חייו, שהרי שנינו במשנה שאף אם שייר קרקע כל שהוא הוא אינו יכול לחזור בו. שואלת הגמרא שהרי אף במקומות שבהם שנינו במשנה כל שהוא התבאר שיש לזה שיעור ואין הכוונה כל שהוא ממש.

שהרי שנינו במשנה שרבי דוסא בן הרכינס אומר שחמש רחלות שגוזזים מכל אחת מהם מנה ופרס חייבות בראשית הגז, ולדעת חכמים אף חמש רחלות גוזזות כל שהן חייבות בראשית הגז.

ואמנם אף שכתוב במשנה בדעת חכמים שאף אם גזזו מהם כל שהוא הצמר חייב בראשית הגז, אמר רב שאין הכוונה לכל שהוא, אלא לשיעור של מנה ופרס צמר לפחות מכולם יחד, אלא שיגזזו מכל אחת מהם לפחות חמישית מהשיעור הזה.

ושואלת הגמרא שרואים במשנה הזו שאף שכתוב במשנה כל שהוא אין הכוונה לכל שהוא, וממילא הוא הדין אצלנו, ומה הקשה רב יוסף. ועונה הגמרא ששם כיון שאמר ר' דוסא שיעור גזיזה גדול, אמרו

חכמים כל שהוא שהכוונה להקטין ולומר שהשיעור קטן יותר ממה שאמר ר' דוסא, אבל כאן לא שנינו קודם שום שיעור ולכן אם המשנה אומרת כל שהוא הכוונה דווקא כל שהוא ולא כדי חייו.

אומרת הגמרא ששכיב מרע שאמר שמטללי יהיו לפלוני, כוונתו היא לכל כלי התשמיש שלו, אך לא לחיטים ושעורים, ואם אמר כל מטללי לפלוני בא להוסיף שהמקבל יזכה אפילו בחיטים ובשעורים. וקונה אפילו את אבן הריחים העליונה, אבל לא את התחתונה, שאינה נקראית מטללין, אבל אם אמר כל שמטלל לפלוני הכוונה אפי' לאבן הריחים התחתונה שהיא יכולה להיטלטל.

ומסתפקת הגמרא האם עבד דינו כמטללין או כקרקע, **ואמר** רב אחא בנו של רב אויא לרב אשי שמוכח מהמשנה לעיל שעבד דינו כמטללין, ששנינו במשנה שאדם שמכר את העיר מכר את הבתים שבתוכה ואת השיחין ומערות ומרחצאות ובית הבדין ובית השלחין שבה, אבל לא את המטללין שבתוכה, ואם אמר היא וכל מה שבתוכה אפילו היו בה בהמה או עבדים הרי כולן מכורים.

ואמר רב אחא שמשמע מכאן שעבדים דינם כמטללין, ולכן במוכר את העיר סתם אינם מכורים, אלא רק אם מכר את העיר וכל מה שבתוכה, אך אמר לו רב אשי שאם עבדים היה דינם כמטללין, מדוע המשנה אמרה **שאפילו** העבדים מכורים, הרי עבדים דינם כשאר מטללין.

אלא מוכרחים לומר שכיון שעבדים הם מתניידים ממקום למקום דינם שונה משאר מטללין, ולכן הוצרכה המשנה לומר שאפילו העבדים מכורים. וממילא אפשר לומר שבכל מקום עבדים דינם כקרקע ולא כמטללין, והסיבה שכאן הם אינם מכורים יחד עם הקרקע זה מפני שהם מתניידים ממקום למקום.

וניסה רבינא להוכיח לרב אשי שעבדים דינם כמטללין ולא כקרקע, ממה שהתבאר במשנה שלדעת תנא קמא הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין, ואם שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. ולדעת ר' שמעון לעולם הוא יוצא להיות בן חורין עד שיאמר כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהם.

ואמר רב דימי בר יוסף בשם רבי אלעזר על המשנה שעשו את המטללין שיור אצל עבד, אבל לא עשו מטללין שיור אצל כתובה, ולכן הכותב כל נכסיו לבניו ולא שייר קרקע שאם נתן לאשתו קרקע יחד עם בניו היא אבדה כתובתה, ואם שייר קרקע כל שהיא לא איבדה כתובתה, אבל אם שייר מטללין אין זה שיור ועדיין איבדה כתובתה.

וביאר רבא לרב נחמן שהסיבה שעשו מטללין שיור אצל עבד שאף אם שייר מטללין העבד לא יצא בן חורין, זה מפני שעבד הוא מטללין, ולכן כלפיו מטללין נחשבים שיור. אבל כתובת אשה היא נגבית מקרקע, ומטללין אינם שיור כלפי קרקע. וממילא ניסה רבינא להוכיח שרואים מכאן שעבדים דינם כמטללין.

עמוד ב'

אך אמר רב אשי לרבינא שהוא ביאר את הטעם של המשנה שעשו מטללין שיור אצל עבדים לא מפני שעבד הוא מטללין, אלא מפני שעצם מה שהאדון שייר לו משהו שלא כתב לו אין בזה כריתות בגט השחרור של העבד, ולכן הוא אינו משוחרר. (ושמא הייתה כוונתו לשייר אף את העבד עצמו שלא יצא לחירות).

אמר רבא בשם רב נחמן שבחמשה אנשים אמרו חכמים דינם יהיה שונה אם כתבו את כל נכסיהם. ואלו הן שכיב מרע עבדו אשתו ובניו ומברחת נכסיה.

שכיב מרע, שנינו במשנה ששכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ושייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת, ורק אם כתב את כל נכסיו ולא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת.

ועבד, שנינו במשנה שהכותב כל נכסיו לעבדו יצא העבד בן חורין, אבל אם שייר קרקע כל שהוא לא יצא העבד בן חורין.

ואשתו, מצינו במה שאמר רב יהודה בשם שמואל שאדם שכתב את כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופוס על הנכסים לבניו היורשים, אבל אינה זוכה בנכסים.

ובניו מצינו בדין שנאמר במשנה שהכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה, אך אם לא כתב לבניו את כל נכסיו לא איבדה כתובתה.

ומברחת זה הדין שהתבאר שאשה שרוצה להינשא ולא רצה שבעלה יזכה בנכסיה, לכן היא נותנת את כל נכסיה לאחר, צריכה שתכתוב לו כל נכסיה, ורק אז אם תתאלמן או תתגרש תוכל לקבל את נכסיה בחזרה, אבל אם לא כתבה את כל נכסיה זכה בהם המקבל.

ובכל אלו אם שירר אף מטלטלין דינם כשיר, חוץ מכתובה שאם אדם חילק כל נכסיו לבניו ונתן לאשתו קרקע כל שהיא היא איבדה את כתובתה, אפילו אם שייר מטלטלין כי מטלטלין אינם שיר לגבי כתובת אשה.

ואמנם אמר אמימר שאף לגבי כתובה אם הוא שייר מטלטלין שקיימים בעינם והם כתובים בכתובה בפירוש הם נחשבי שיר ולא איבדה כתובתה, שהרי אשה יכולה לגבות כתובתה ממטלטלין הכתובים בכתובה.

אומרת הגמרא ששכיב מרע שאמר נכסי לפלוני, כלולים בכוונתו גם העבדים שהם נתונים לאותו מקבל כיון שעבד נקרא נכס וכפי ששינו במשנה, שהכותב כל **נכסיו** לעבדו העבד יצא בן חורין.

ואף הקרקעות נתונות לאותו המקבל כיון שקרקע נקראת נכס, שהרי שנינו במשנה שנכסים שיש להן אחריות וכלומר קרקע נקנים בכסף ובשטר.

ואף הבגדים והמטלטלים נקראים נכסים, שהרי שנינו במשנה שם שנכסים שאין להן אחריות דהיינו מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה.

ואף מעות נקראים נכסים שהרי שנינו במשנה שם שנכסים שאין להם אחריות נקנים אגב קרקע, ומצינו שרב פפא הקנה מעות בקניין אגב, ורואים שמעות אף הם כלולים בלשון נכסים, ואף עליהם אמרה המשנה שנקנים בקניין אגב.

שהיה מעשה שהיו לרב פפא י"ב אלפים של דינרים במקום הנקרא בי חוזאי, וכשהוא שלח את רב שמואל בר אחא להביא לו את הכסף, הוא הקנה לו את הכסף אגב פתח ביתו, כדי שיסכימו לשלוח איתו בלא שיחששו שאם הכסף יאבד בדרך הם יתחייבו לשלם פעם נוספת, וכשבא רב שמואל יצא ר' פפא לקראתו עד מקום הנקרא תווך מחמת ששמח שהביא לו את מעותיו.

ואף שטרות חוב נקראים נכסים, שהרי אמר רבה בר יצחק שיש ב' חילוקי דינים בשטרות מתנה, אחד מהם זה אדם שאמר לעדים זכו בשדה לפלוני וכתבו לו את השטר, שאז הוא יכול לחזור בו שלא יכתבו שטר על המתנה אלא שתהיה מתנה בעל פה, כל זמן שהם עדיין לא כתבו שטר, אך לא יכול לחזור בו על עצם המתנה עצמה כי הם כבר זכו בשדה למקבל.

והשנייה אם אמר הנותן לעדים זכו בשדה לפלוני על מנת שתכתבו לו את השטר, שאז הדין הוא שכל זמן שהם לא כתבו את שטר המתנה, הנותן יכול לחזור בו לא רק על זה שיכתבו שטר על המתנה, אלא אפילו על עצם המתנה, כי הוא התנה את המתנה בכתיבת השטר, והשטר עדיין לא נכתב.

ורב חייא בר אבין הוסיף בשם רב הונא שיש עוד דין נוסף בשטרות מתנה, שאם קדם מוכר וכתב את השטר **לפני** שנתן את השדה למקבל ולאחר מכן נתן את השדה למקבל, נקנה השטר למקבל יחד עם השדה.

וכפי הדין ששינו שאדם שרוצה למכור את שדהו, ועוד לא מכר אותה אך רוצה בנתיים להכין את שטר המכירה, כותבין לו שטר אף שאין הקונה עמו ומתי שהקונה החזיק זה בקרקע נקנה לו שטר בכל מקום שהוא. **וזה** הדין שנאמר במשנה ששינו נכסים שאין להן אחריות דהיינו השטר נקנין עם נכסים שיש להן אחריות שהוא הקרקע בכסף ושטר וחזקה.

ולמעשה בדברי ר' חייא בר אבין רואים שמה שאמרה המשנה שנכסים שאין להם אחריות נקנים יחד עם קרקעות הכוונה גם לשטרות חוב, וממילא רואים ששטרות נקראים נכסים.

